

Menu

REDACTIE

DEZE WEEK GELEZEN , 13 DECEMBER 2019

Dit jaar gelezen: 2019

De redactie redigeert en schrijft en leest kopij — maar ook tientallen, soms meer dan honderd boeken. Elke week rapporteerden we daarover. En in 2017 en 2018 kozen we dan vervolgens de beste boeken. Dit jaar schreven Manon Uphoff, Dore van Duivenbode, Olivier Guez, Robin Robertson, Siri Hustvedt, Ivo Victoria, Lesley Nneka Arimah, Valeria Luiselli, Geir Gulliksen, Iduna Paalman en Evelien Vos de beste boeken volgens de redactie.

*

Bernke Klein Zandvoort

Wat het betekent wanneer er een man uit de lucht valt is het debuut van Lesley Nneka Arimah. Het omhelst twaalf verhalen, waarin hardvochtige realiteit en een soort magisch absurdisme elkaar afwisselen of in elkaar verstrikt raken. Zo zijn er hondsbrutale pubers, strenge regimes van tantes of grootvaders, is er de Biafra-oorlog, moeders die hun dochters via Skype proberen op te voeden, vaders die er alleen voor staan: ‘Toen Enebli Okwara zijn dochter de wijde wereld in stuurde, had hij geen idee wat de wijde wereld met dochters deed’.

Maar ook: verhalen waarin baby’s gemaakt van haarstrengen tot leven gewekt kunnen worden en wiskundigen die treurnis kunnen opeten (‘de vergelijking van een persoon kunnen oplossen’). Het sterkst vind ik de verhalen waarin de werkelijkheden in elkaar overlopen:

‘Bij de kassa droeg de jongen die haar boodschappen scande en in draagtasjes stopte een naamkaartje waar MARTIN opstond, wat misschien wel en niet zijn naam was. De Britten hadden het liefst dat hun dienstverleners namen droegen die ze konden uitspreken, en de meeste bedrrijven maakten het dragen van westerse namen tot hun beleid. De tatoeage op zijn pols gaf zijn nationaliteit weer – een oorspronkelijke Biafraan – en zijn klasse, de derde.’

Bijna alle verhalen spelen zich af in Nigeria of Amerika, bijna altijd is de hoofdpersoon een vrouw tussen de 12 en 35 jaar, bijna altijd mist er een ouder. En steeds opnieuw is het pijnlijk, bitter, wreed. Uitzichtloze situaties worden nooit uitzichtrijker, er zijn geen goede eindes.

Waarom dan toch doorlezen? vroeg ik me op een gegeven moment af. Het zit in Arimahs zinnen. Die zijn waanzinnig goed, zó sprankelend, gevat, grappig en onverwacht. Daarnaast experimenteert Arimah met vertelvormen, zoals in

het openingsverhaal 'De toekomst ziet er rooskleurig uit', dat in zichzelf lijkt te verdwijnen. Het verhaal eindigt bij het slot. Letterlijk en figuurlijk, omdat we met hoofdpersoon Enzinma bij het slot van een deur staan. Voor ze die kan openen, gaan we steeds een stap terug in de tijd om haar familieleden te leren kennen:

'Enzinma zoekt op de tast met de sleutel naar het slot en ziet niet wat haar van achteren nadert: haar vader als klein jongetje...' waarna het verhaal van de vader, beknopt maar levendig, uit de doeken wordt gedaan tot het punt waarop hij zijn vrouw ontmoet: '... en dat is hoe zijn vrouw zal ontmoeten en waarom Enzinma, die met de sleutels op de tast naar het slot zoekt, niet ziet wat haar van achteren nadert: haar moeder op haar tweëntwintigste, niet knap, maar met de frisse blik van iemand die nooit honger heeft gehad'

Alle terugblikken leiden uiteindelijk naar de laatste alinea, waarin we in het heden uitkomen, opnieuw bij het slot staan, en we door de ontmoetingen met haar naasten van een personage zijn gaan houden, dat helaas geen goed einde is gegund.

*

Fluitsignaal:

Schotklok tikt:

Nummer 1:

De waarheid is:

Het is makkelijk:

Dan komt het aanraken:

Daarna begint het vertellen:

Voel:

Zinnen als vingerknippen, ben ik alert? Ik lees de gedichten van Iduna Paalman in *De grom uit de hond halen* als vellen die uit een typemachine worden getrokken en waarin steeds opnieuw de balans lijkt te worden opgemaakt. Verwoed, vel na vel, worden pogingen gedaan om iets in bedwang te houden, veilig te stellen, gecontroleerd te weten – met tegelijkertijd die vernuftige realisatie dat het allemaal maar lucht is, want hoe kan je grip krijgen als de wereld een plek is

waar nattigheid wordt drooggedept/ met doorweekte doeken?

Paalman doet dat door heel secuur te zijn. Haar gedichten zijn fijnmazige bouwwerken waarin niets over het hoofd wordt gezien. Het ene moment lijk ik deel van iets manisch, waarin alles en iedereen veilig gehouden moet:

mijn borstkas deel ik als het even kan/
met wie er adem vindt, mijn ribben
omklemmen alle troost, gevangen bal
tussen de palen

Op andere momenten mag ik even ontspannen in de schoonheid van de kleinste, vaak over het hoofd geziene dingen – een vermoeide middenberm, tondeuses als optrekkende legertanks, de zee op ruikafstand gelegd, een aanraking die tegelijk een huisvesting is – zolang ik •vingerknip!• mijn waakzaamheid maar niet verlies.

*

The Long Take is de oorspronkelijke titel van Robin Robertsons *Hier maak ik mijn stad*. Het origineel valt mooi samen met de vertelvorm: een langgerekte, poëtische vertelling die maar doordendert. De Nederlandse titel sluit goed aan bij mijn leeservaring, waarin ik als lezer, door de gefragmenteerde vertelvorm, zelf aan het maken werd gezet.

Walker, een getraumatiseerde oorlogsveteraan, kan na de Tweede Wereldoorlog niet terug naar huis en belandt voor het eerst in zijn leven in de grootstad. In een serie grootsteden eigenlijk, waarin we met hem dagbaantjes aannemen, kamers huren, oorlogsbeelden verdringen en van daklozen tot penthouses, de gelaagdheid van het begrip 'thuis' in kaart proberen te brengen. En vooral is er de stad, de stad als wezen, waar Walker het hele boek grip op probeert te krijgen, vanaf de allereerste zin:

'En daar verrees zij dan,/ glinsterend als een staande golf – [...] terwijl de wereld er op deze herfstochtend/ uiterst traag/ omheen draaide, in opperste verbazing.

Die focus op de stad wordt nog eens extra aangezet wanneer Walker, totaal onervaren, als journalist bij een krant gaat werken. De chef vraagt waar hij over wil schrijven.

'Steden?'

'Ja. Amerikaanse steden.'

'Wat is er dan met Amerikaanse steden?'

'Ze mislukken.'

Het verhaal wordt verteld in een aanschakeling van fragmenten, door sterretjes gescheiden. Verschillende lettertypen duiden wisselingen in toon en tijd aan. Soms is er iemand aan het woord, soms praat de stad, dan vallen we weer midden in een dialoog of bestaat het fragment uit een zin die is blijven hangen, terwijl de rest van het gesprek lijkt te zijn weggewaaid. Cursieve stukken dienen niet alleen als terugblik, maar ook als een soort innerlijke dialoog van de tekst. Alsof de tekst in zichzelf praat, alsof ze denkt. Na twee bladzijden merkte ik dat ik me er al volledig bij had neergelegd, de gaten, het heen-en-weer-springen, de tekst die over zichzelf denkt. Prachtig hoe Robertson poëzie en vertelling heeft laten samenvallen. Ik hoop dat er een nieuw genre opstaat.

Jan van Mersbergen

In 2019 las ik bijna iedere week een boek om op vrijdag een stukje over te schrijven. Wat er echt uit sprong, en in mijn ogen de beste Nederlandse roman van dit jaar: Vallen is als vliegen van **Manon Uphoff**. Persoonlijk, direct, beeldend en schrijnend, op een manier opgeschreven dat het tegelijk beklemmt en ontroert. Echt een prestatie.

Een ander Nederlands boek dat opviel was van **Dore van Duivenbode**: Mijn Poolse huis, voor mij het beste debuut maar non-fictie, dus niet het beste fictiedebuut van het jaar. In die categorie drie kanshebbers:

- Irma Maria Achten, *Augustus*
- Sacha Bronwasser, *Niets is gelogen*
- Evelien Vos, *Niemand keek omhoog*

De eerste twee romans gaan over kunst, daar zal ik niks meer over zeggen. In ieder geval is Nederland twee sterke vrouwelijke schrijvers rijker, van Achten en Bronwasser gaan we nog veel moois lezen. Toch vond ik Niemand keek omhoog van **Evelien Vos** het beste debuut, vooral omdat de beelden sterk zijn, de toon dwingend en de zinnen eenvoudig. Een debuut dat eigenlijk al de schwing en doeltreffendheid van een ervaren schrijver heeft. Vertaalde literatuur was de hoofdmoot dit jaar, en daar zaten veel sterke romans tussen. De beste vijf:

- Tommy Orange, *Er is geen daar daar*
- Oliver Guez, *De verdwijning van Josef Mengele*
- Cynan Jones, *De wetten van water*
- Beppe Fenoglio, *Dag van vuur*
- Euclides da Cunha, *De binnenlanden*

Dat laatste boek van Da Cunha biedt een onovertroffen leeservaring, maar is een oudje dat alleen nog in stoffige tweedehands zaakjes te vinden is. Het mooie kleine boekje van Fenoglio is wel in druk, maar ook van een tijdje geleden. Het boek van Tommy Orange is indrukwekkend en schrijnend vanwege het onderwerp: de Natives in Amerika die alles afgepakt is, waaronder hun identiteit. Cynan Jones kwam met een erg sterke eco-roman, volgens de

hem bekende witregelstructuur, en toch met een nieuwtje, want hij volgt in dit boek een flink aantal personages in losse verhalen die samen een geheel vormen. Het boek waar ik echt aan vastgezogen zat, vanwege het verhaal, het personage dat werkelijk bestaan heeft en gruwelijk was, de uitgebeende zakelijke stijl, het geweldige tempo en de vertelkeuze wat betreft de tijd waarin het verhaal speelt, was *De verdwijning van Josef Mengele*. Een bekend persoon met een vreselijke rol in het verleden enkel beschrijven in zijn periode in Zuid-Amerika, waar hij naartoe vluchtte en waar hij zijn daden probeerde te ontlopen. Uiteindelijk stierf Mengele in een treurige toestand in Brazilië. Je zou kunnen zeggen dat hij zijn straf ontlopen is want veroordeeld is hij nooit. De angst die hij dagelijks voelde en zijn venijnige kinderachtige jaloerse blik op zijn collega nazi's die gewoon in het Duitsland van na de oorlog arts konden zijn, doen de lezer wel voelen dat Mengele in feite iedere dag gestraft werd. Dat geeft de lezer genoegdoening.

Thomas Heerma van Voss

Het afgelopen jaar las ik veel en ongestructureerd. Tenminste, ik las nauwelijks nog zoals ik jaren geleden deed en misschien ook wel het allerliefst lees: helemaal afgaand op mijn eigen belangstelling, aangewakkerd door een enthousiaste recensie, het oeuvre van een auteur of ongegronde interesse, kortom: op intrinsieke zin om een boek te lezen. Dat kwam deels omdat ik in de jury zat voor de Bob den Uyl-prijs (bestaat die nu nog?) en de Europese Literatuurprijs, taken die me bevielen maar ook tijdrovender bleken dan gedacht. Ook besprak ik elf romans voor *De Groene Amsterdammer*: veelal eigen keuzes, maar hoe dan ook uitsluitend buitenlands werk, dat maar net recent in vertaling verschenen moest zijn. (Aan goede voornemens doe ik niet, hoewel ik me regelmatig van alles voorneem, ook nu ik dit stuk schrijf: volgend jaar meer boeken lezen waar niks mee *moet*, en zodoende ook vaker een bijdrage leveren aan onze wekelijkse leesrubriek – dat voelde vaak vreemd met boeken waar ik in een andere hoedanigheid al iets mee *moest*.) Een voordeel van zulk jurylezen is dat er interessante boeken op je radar komen die je anders vermoedelijk over het hoofd zou hebben gezien. Zo las ook ik **Dore van Duivenbode's** *Mijn poolse huis*, en ik was ontzettend gecharmeerd van dit boek. Een grappige, ontluisterende mengeling van memoir, reisverhaal, levensgeschiedenis – van Duivenbode schetst de Poolse afkomst van haar familie, hoe ze zich als kind schaamde wanneer haar oma weer eens iets onbeschaamds Pools zei, de lange busreizen die ze vroeger naar Polen maakte, het afgebladderde huis van de familie dat daar nu over is, hoe ze zich noch in Nederland noch in Polen helemaal thuis voelde. Boeiende geschiedenis, vaardig geschreven, en knap opgebouwd: het feit dat ze nu terug moet naar Polen geeft het verhaal een dwingende, overkoepelende structuur en de nodige vaart, dit boek wordt allemaal nergens te uitgebreid of zwelgend. Een aanrader. (Al is het boek geloof ik strikt genomen al uit 2018, maar ja, het werd in 2019 bekroond, dus dan past het hierbij.) Een andere favoriet uit Nederland: **Manon Uphoffs** geweldige *Vallen* is als vliegen. Over die roman hebben twee mede-redacteuren in deze rubriek al veel moois geschreven, aan die woorden heb ik weinig toe te voegen, maar wat een knap geschreven, bijzondere roman. Andere favoriet: **Ivo Victoria's** *Alles is OKÉ*. Hierover schreef ikzelf al eerder in onze leesrubriek, en ik had het genoeg om tijdens de presentatie ook een woord te mogen zeggen. Wat ik vooral knap vind is Victoria's stijl – die trouwens ook opvalt in ons laatste nummer van dit jaar, daarvoor schreef hij een prachtig kort verhaal: hij schrijft scherp, soms bijna laconiek, onderkoeld komisch, en ondanks de vele beelden nergens overdadig. Het zorgt ervoor dat dit verhaal over een dementerende moeder beklijft, schrijnt, en af en toe – een moeilijkheid in het genre moederboek – werkelijk verrast. Want *Alles is OKÉ* is niet alleen het verhaal geworden over een vrouw wiens leven zich slechts nog op de vierkante meter afspeelt en haar naderende dood, het is zelfs niet alleen het verhaal van een zoon die zich eigenlijk geen raad weet met wat er gebeurt – het is ook een roman over dat schrijven zelf, over literatuur als middel om iets vast te houden wat onherroepelijk wegglipt. Dan merkt hoofdpersoon Hans bijvoorbeeld heel terloops op: 'Aha! Ja, ik geef nu plots iets prijs wat ik zelf nog niet wist maar het lijkt te kloppen.' Elders staat de veelzeggende passage: 'Ik heb een volmacht, niet alleen om haar bankzaken te regelen, desnoods zelfs aar huis te verkopen, maar ook om maar hele leven vorm te geven in een verhaal dat iedereen zal troosten, alleen haar niet. Een verhaal dat alles de moeite waard maakt, voor mij.' En dat verhaal is deze fraaie roman geworden. Vergelijkbare reflecties op schrijven zitten ook in **Siri Husvedts** *Herinneringen aan de toekomst*, een van mijn favoriete vertaalde romans van dit jaar, tevens het boek dat ik voor *De Groene Amsterdammer* heb aangedragen als favoriet van het jaar. Hoofdpersoonage S.H., een 61-jarige Amerikaanse auteur, vindt in deze roman een oud dagboek van zichzelf terug en daarop ontvouwt zich een heel fraai, gelaagd verhaal: we krijgen sommige dagboekfragmenten zelf onder ogen, dus beschreven vanuit de jonge, ambitieuze S.H., en ook beschrijft Husvedt de context van die fragmenten – waarbij we vanzelf merken hoe afstandelijk de hoofdpersone vanuit het heden op haar vroegere zelf terugblijkt. En tussendoor wijst ze, à la Ivo Victoria zullen we maar zeggen, bijna nonchalant op haar macht als verteller: 'Hier staat het me vrij om over decennia heen te wippen in

de smalle witte ruimte tussen twee alinea's'. En: 'Ik heb beelden in mijn hoofd die beklijven, maar ik kan niet instaan voor hun betrouwbaarheid.' Typisch een zinnetje waarmee Hustvedt haar vertelling onder extra spanning zet. Een boek dat niet gemaakt is om te pleasen, dit *Herinneringen aan de toekomst*, al lezende moet je je een beetje naar binnen vechten, door alle lagen heen, maar het loont zonder meer. Een andere vertaald werk dat me beviel, nee, zeg gerust die me overrompelde, was **Geir Gulliksen's** Het verhaal van een huwelijk. Reeds verschenen in 2018, maar afgelopen jaar kwam de roman bovendien bij de Europese Literatuurprijs. Een geweldig boek, waarin een man van middelbare leeftijd het verval van zijn huwelijk ontleeft: precies, schrijnend, zonder verwijten of gescheld. Wat hij beschrijft voelt eerder als een onontkoombaar proces van twee geliefdes die uit elkaar groeien, en zoals de hoofdpersoon zelf jaren geleden wegging bij zijn toenmalige geliefde, geleidelijk en toen plotseling, verlaat zijn vrouw hem gedurende dit boek. Geweldig beschreven. Het was lang geleden dat ik zo opging in een roman – en er zo veel bij *voelde*. In al min enthousiasme raadde ik dit boek de afgelopen maanden overigens aan iedereen aan die het maar horen wilde en ik leende mijn exemplaar meerdere keren uit, maar inmiddels heb ik geen idee waar het gebleven is (gericht citeren gaat dus lastig) terwijl ik het eigenlijk alweer wil herlezen. Tips zijn welkom en worden beloofd. Toch nog een voornemen voor het volgende jaar: dit prachtige boek opnieuw aanschaffen.

Daan Stoffelsen

Voor juryleden is het anders. Het voelt alsof ik mijn eindejaarslijstje al ingeleverd heb met de shortlistvergadering voor de Bookspot Literatuurprijs, en ik alweer bijna in de winterstop voor een nieuw seizoen zit. De Bookspot, of voorlopig Nederlandse Literatuurprijs, is net als de Booker Prize (het voorbeeld voor literaire prijzen in andere landen) en de Deutscher Buchpreis een zomerprijs. Zo kon mijn winterkampioen van vorig jaar , Marente de Moors *Foon*, op de shortlist belanden. Wat mij betreft mag die rijke roman over verhalen, vluchten en vergeten wel Europees door – maar het buitenland heeft nog niet gehapt, lijkt het. Wel bij **Manon Uphoffs** Vallen is als vliegen (Pushkin Press gaat het uitgeven!), dat voor mij net als bij Jan erboven uitsteekt dit jaar. Ik gun Jans warme puzzelroman wel de tweede plaats bij de NRC Lezersprijs , maar dan achter Uphoffs boschiaanse, Andersensprookje van misbreuk en overleving. Grimmige, oorspronkelijke beelden wisselen soberder beschrijvingen af – en dat is al bijzonder. Dit aspect neigt naar een buitenliteraire kwaliteit: in een conventionele geschiedenis van afkomst en jeugd, onconventioneel verteld, sluipt de misbruik binnen. Het knappe van Uphoffs roman is dat ze niet zwelgt in slachtofferschap, verklaart maar niet verontschuldigt, en dat ze meer doet dan een verhaal vertellen: ze onderzoekt de herinnering, de verdringing, het geweld en het overleven. Ik las veel meer dit jaar, en ook al in de tweede helft. Mijn buitenlandse uitstapjes uit een zee van verplicht Nederlands lezen waren traditionele favorieten: Sarah Hall en Valeria Luiselli . De een een koningin van het korte verhaal, de ander een telkens verrassende schrijfster, ditmaal van een uiterst intelligent én empathisch onderzoek naar migratie en scheiding. Luiselli brengt in Archief van verloren kinderen de stemmen van een moeder, haar kinderen, en een groep vluchtelingen in een schurende balans, roept emotie op en reflectie, en geeft op het slot nog een superieur lesje perspectiefwisseling in één enorme zin. Ik merk dat naast de technische kwaliteiten van zo'n roman, de betrokkenheid die ik krijg bij personages en verhaal, de maatschappelijke kant voor mij ook meetelt. Iets wat in de voortreffelijke essaybundels van Laura Broekhuysen (migratie en inburgering) en Charlotte Van den Broeck (kunst en zelfmoord) al ingebakken zit, maar wat Luiselli en Uphoff onderscheidt van andere geweldige romans van dit voorjaar, en wat ook mijn grotere enthousiasme bepaalt voor **Stephan Enters** bescheiden roman Pastorale boven het fysiekere *Zwarte schuur* van Oek de Jong. Enter heeft een rustige, subtiele roman geschreven die in karaktertekening, dialoog, enscenering en plot overtuigt, maar ondertussen de breuklijnen in een dorp blootlegt. Zijn de verschillen te overbruggen? Hoe dan? Het zijn relevante vragen, niet alleen voor een fictief Barneveld van enkele decennia terug.

Geen reacties

Naam*

E-mail